

УДК 261.7

*Е. М. Заремба
здобувач кафедри культурології*

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

БОГОСЛОВСЬКІ ЗАСАДИ МІЖПРАВОСЛАВНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В УКРАЇНІ: РЕЛІГІЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Богословські концепти та теорії все більше використовуються у дискусіях між православними юрисдикціями в Україні. Богословська аргументація доповнює політичну та ідеологічну, а іноді стає основною. За часи, що пройшли із появи кількох православних юрисдикцій, характер богословської аргументації динамічно змінювався. Саме тому є необхідність у релігієзнавчому аналізі розвитку дискусій навколо богословських засад міжправославних суперечностей в Україні.

Дискусійні елементи богословського осмислення міжправославних суперечностей в Україні ставали предметом розгляду Д. Кузьменка [10], Ю. Чорноморця [12; 13], В. Бутинського [3]. Зазначені автори розглядали проблематику з позицій історії теології, а їх висновки у значній мірі є заангажованими через проавтокефалістську позицію. Тому існує гостра потреба в об'єктивному релігієзнавчому аналізі інваріантів богословських засад міжюрисдикційних суперечностей в українському православ'ї, що і є метою даної статті.

З кінця 1980-х років основна аргументація щодо необхідності автокефалії базувалася на традиційному прочитанні православного канонічного права. По-перше, на необхідність самостійної церкви «кожного народу» на чолі з предстоятелем вказує 34-те апостольське правило: «Єпископам усякого народу слід знати першого у них, і визнавати його як главу, і нічого, що перевищує їхню владу не чинити без погодження з ним. Робити ж кожному тільки те, що стосується його єпархії у місті, що належать до неї. Але і перший нехай нічого не робить без погодження з усіма, бо так виявляється єдинодумність, і прославиться Бог через Господа у Святому Дусі, Отцеві, і Сині, і Святий Дух» [9]. Очевидно, що у разі притримання букви канону, українці – самостійний народ, який повинен мати власну церкву. Дане правило стосується не лише народів із давньою православною традицією. 17 правило IV Вселенського Собору, 38 правило VI Вселенського Собору прямо передбачають, що «устрій церковних справ повинен відповідати політичним і громадським формам», і при зміні державних кордонів мають мінятися і кордони церков. Василій Великий також вказував, що при утворенні нових провінцій мають бути утворені нові митрополії та перерозподілені єпархії. Аналогічно, при утворенні нових держав православних народів мають формуватися автокефальні православні церкви, що і відбувалося не раз в історії. За цією канонічною логікою утворення української держави повинно було покликати до життя автокефалію українського православ'я. В одному зі звернень УПЦ КП до УПЦ МП відповідна аргументація на користь саме такого тлумачення канонів підсумована наступним чином: «Принцип «у незалежній державі – незалежна (автокефальна) Церква» – норма православної традиції, а не вигадка сучасних політиків, як вас намагаються перекопати неправдомовці. Це підтверджується, окрім іншого, такими документами, як Томос Константинопольського Патріархату про визнання автокефалії Православної Церкви у Польщі, в якому цитується Апофеґма патріарха Фотія: «Прийняти, що права, які торкаються церковних справ, а особливо справ парафій, повинні відповідати політичним і адміністративним переминам» (1924 р.) і виписки з визначення Священного Синоду при Святейшому Патріарху Московському у всієї Русі від 19 листопада 1943 року № 12 (Журнал Московської Патріархії № 3 за 1944 р., с. 3) щодо визнання автокефалії Грузинської Церкви, де сказано: «за церковними правилами (Всел. IV, 17 та ін.), церковні кордони повинні слідувати за державними». Саме виходячи з цих канонічних підстав Собор УПЦ 1-3 листопада 1991 р. ствердив: «Незалежна Церква

у незалежній державі є канонічно виправданою та історично неминучою» (Визначення Собору УПЦ 1-3 листопада 1991 р. з питання повної самостійності УПЦ). Маємо зазначити, що під цим рішенням стоять підписи всіх тогочасних архієреїв УПЦ, у тому числі і нинішнього Місцєблюстителю престолу УПЦ (МП) митрополита Онуфрія» [7]. Керівництво та богослови Московського патріархату неодноразово підкреслювали, що теоретично УПЦ має право на автокефалію. Але фактично розгляд цього питання усяляко затягувався.

Концепції, які заперечували потребу в автокефальному статусі українського православ'я, базувалися на ідеологічних та історіософських концепціях. Головною цінністю для цього дискурсу була єдність. Абсолютизація народної та церковної єдності як вищого блага характерна для російської та радянської історіографії, і тому відповідні концепції можна було логічно покласти в основу антиавтокефалістського богословського дискурсу. Дискримінація українського православ'я з боку Москви призводила до пошуку додаткових підстав для розмежування. Богослови та науковці звертали увагу на особливості київського християнства, його відмінності від московського. Однак, ця аргументація ніколи не ставала головною у дискусії адептів ідеї української автокефалії.

Намагання «де-ідеологізувати» дискурс щодо автокефалії на межі століть призвели до намагань віднайти основи для вирішення проблемних питань у розгляді самої природи церкви та її атрибутів. А саме, суттю церкви вважається не ієрархія чи канонічні кордони, а те, що церква є громадою. Однак, ця громада мислиться як самостійна реальність у якій повністю виявляється універсальна церква. Все це покликано довести, що «Автокефальність – це єдина форма існування Церкви Христової з моменту її заснування. <...> Святі Апостоли, формуючи та розбудовуючи Церкву, іншої засади не знали. Тому автокефальність кожної Церкви та єднання всіх Церков завдяки соборності в єдину Вселенську Церкву є тією ідеальною організацією Церкви, яку заклали Христос та розбудували Апостоли» [2, с. 34]. Згідно із вченням видатного сучасного православного богослова протоієрея Миколи Афанасєва [1], такою громадою є окрема парафія, яка очолювана священиком або єпископом, має соборність вірних як основу для своєї єдності. Афанасєв спростовує погляд на церкву як ієрархію кліру, в основному – єпископату, до якої приписані як щось додаткове миряни. Навпаки, громада мирян є церквою, а клір – це ті, хто служать цій громаді. Єпископ чи священик мають таку власну ідентичність лише у громаді, а тому не вони конституують церкву, а церква – їх. Головний офіційний теолог Константинопольського патріархату на сучасному етапі розвитку, митрополит Іоан (Зізіулас) реформував теорію М. Афанасєва, пристосовавши її до потреб легітимізації особливого місця єпископату у церкві [8].

Згідно з логікою І. Зізіуласа, найменшою одиницею у якій втілена загальноцерковна ідентичність спільноти вірних є єпископія, єпархія. На користь цієї теорії богословськими аргументами стають розмірковування про те, що у межах єпархії наявні усі складові християнської громади: єпископ, священики, диякони, вірні. Особливу увагу І. Зізіулас приділяє високому служінню єпископа, який для церкви є не лише образом Христа, але і відіграє роль «першого», яка у Трійці належить Богу-Отцю. Стосовно священиків, дияконів та мирян єпископ грає роль першопричини. А тому при всій необхідності для реалізації єпископського служіння наявності громади із кліру та мирян, все-таки саме єпископ стає центром церковного життя, джерелом благодаті, а його

роль – у конституванні самого буття церковної громади. Звичайно, що така теорія є доволі обґрунтованою, якщо порівнювати її з концепцією М. Афанасєва. Адже священики у парафіях самостійно служать літургію лише за дорученням єпископа. Разом із тим, вважати єпархію (єпископію) цілком самостійною церквою неможливо, оскільки у випадку смерті єпископа, нового предстоятеля для єпископії мають рукоположити інші архієреї. Тому цілком вірним є бачення того, що повністю самостійною церквою, у якій втілюється універсальна церковність, є церква у межах певного народу чи країни, яка має собор єпископів на чолі з їх предстоятелем.

Католицька еклезіологія розвинула вчення, в якому втілення універсальної церкви стала «вселенська церква». Однак православна еклезіологія скоріше вбачає саме національні церкви втілення універсальної церкви, називаючи їх «помісними». Разом із тим, Константинопольський, Антіохійський, Олександрійський та Московський патріархати у сучасних умовах мислять себе як помісні церкви для багатьох держав, що суперечить 34-му апостольському правилу. Український православний богослов у зв'язку із цим зазначає: «Православна еклезіологія іншого вищого устрою Помісної Церкви, окрім автокефалії, не знає. Незалежність кожної Помісної Церкви як складової одиниці єдиної Вселенської Православної Церкви є необхідністю та характерною ознакою православності. Тільки автокефальність може забезпечити свободу та рівність усіх сестер-Церков. У свою чергу свобода та рівність є передумовою соборності, основної властивості Православної Церкви» [2, с. 34].

Отже, згідно із змістом основних канонів, українське православ'я повинно було б мати автокефальний статус. Разом із тим, давні автокефальні церкви формувалися не лише у межах держав, але у зв'язку із деякими іншими обставинами. Так, у межах Римської імперії існували чотири основні патріархати із центрами у столицях (Рим, Константинополь) та осередках дієцезій (Олександрія, Антіохія). Також із церковно-символічних міркувань, всупереч політичній карті, було затверджено патріарший статус ієрусалимського архієрея. Автокефалія мала церква Криту, що було закріплено канонами на Вселенських соборах. Богослови УПЦ КП намагаються всіляко знехтувати фактом, що деякі помісні церкви можуть об'єднувати кілька держав і народів. «Важливим моментом визначення незалежної Помісної Церкви є національно-територіальний поділ. З давніх-давен столиці областей, регіонів, держав ставали і центрами незалежних Помісних Церков. Це стало освяченою традицією Церкви і затверджено цілою низкою канонів: 6-м правилом I Вселенського Собору, 2-м та 3-м правилами II Вселенського Собору, 17-м та 28-м правилами IV Вселенського Собору» [2, с. 36–37]. Якби столиці областей, регіонів, держав ставали обов'язково центрами незалежних Помісних Церков, то кількість таких церков на сьогодні сягала б мінімум півсотні, а не 14–15, як це є у дійсності.

Слід сказати, що у сучасних обставинах патріарх Константинопольський всіляко підкреслює те, що Православна Церква – це не конфедерація помісних церков, а єдина церковна організація. Але згідно із ним же реально церковна єдність проявляється виключно у спілкуванні («койнонії», «сопричасті», «єдності»). Це спілкування має кілька вимірів. По-перше, це сопричастя у літургії, яка служиться спільно. Розрив сопричастя може привести до розколу у церкві, і помісні церкви, визнані такими, мають між собою це сопричастя. По-друге, символом спілкування є обмін листами. По-третє, спілкування проявляється у проведенні соборів, або ж хоча б нарад предстоятелів православних церков. Також слід зазначити, що патріарх Константинопольський систематично нав'язує помісним православним церквам думку, що він є видимим символом єдності (наряду із всеправославними соборами), і саме євхаристійне спілкування із ним визначає належність релігійних спільнот до православної церкви.

Слов'янські церкви дотримуються традиційного бачення еклезіології, згідно з яким православна церква є спілкуванням помісних церков. У кожній із помісних церков повністю явлена вся природа православної церкви, але ще більше вона

явлена в їх спілкуванні. Отже, згідно із такою перспективою розгляду проблематики, Церква – це не лише 14 чи 15 помісних церков як суб'єктів спілкування, але і їх інтерсуб'єктивна єдність. Як бачимо, церковна єдність має динамічну природу, і її неможливо формалізувати так, як формалізована єдність у Римо-Католицькій Церкві.

Описані «константинопольська» і «слов'янська» інтерпретації еклезіології однаково «ідеалістичні», і не можуть врахувати всієї складності історичного буття православних церков. Десятиліттями було розірвано євхаристійне спілкування із Константинополем та з іншими церквами, оскільки практично у всіх помісних церков є свої різні причини – догматичні дискусії, суперечки за територію, проголошення самовільне автокефалії, політично вмотивовані «розколи» (як то у випадку Російської православної церкви закордоном). У цих випадках виникає питання: чи була універсальна церква присутня в усіх юрисдикціях, чи лише у деяких із них? Крім того, фактично усі здійсненні таїнства, у тому числі – рукоположення єпископів, які були здійснені у «розколі», вважалися церквами, що були між собою у спілкуванні, недійсними. Але після прийняття до спілкування ці самі дії потім визнавалися дійсними.

Різна герменевтика однієї та тієї ж ситуації задавалася візантійською концепцією «акривії» та «ікономії». Згідно із цією теорією нормативним є буквально дотримання канонічних приписів та невизнання таїнств, звершених у розколі – «акривія». Але де-факто частіше застосовувалася «ікономія» і таїнства визнавалися – або зараз, або у минулому. Саме тому, богослови УПЦ КП посилаються на історичний досвід проголошення автокефалій у минулому, як необхідний для правильного тлумачення канонів. «Автокефальний устрій Церкви є необхідним і єдиним прийнятним способом існування Церкви як такої. Але вони не говорять про те, за яких саме умов ця автокефалія повинна проголошуватись. Відсутність цієї регламентації породжує такі різноманітні і часто неприємні ситуації становлення незалежних Церков, про що ми сміло можемо говорити, поглянувши на їх історію. Цілком логічно є, що відсутність канонів, які визначають власне спосіб проголошення автокефалії, свідчить про те, що порушити неіснуючі канони неможливо. Тому кожна автокефальна Церква діє канонічно, якщо проголошення її автокефалії відбулося згідно з тими канонічними правилами, які опосередковано стосуються питання автокефалії, а також у відповідності до історичної традиції» [2, с. 37]. Цим самим у тлумаченні норм закладається гіперконтекстуальність, а спільнота помісних церков, які монополізували право на церковність та канонічність, отримує свободу інтерпретувати по-різному статус релігійних громад, які є «у розколі». Усе це відповідає загальній процедурі встановлення релігійної істини у православної церкві. Адже критерієм істини виступають тут не висловлювання Писання чи судження Папи, а Передання Церкви – «те чому вчили завжди і скрізь» за висловом Вікентія Ліринського. На Вселенських соборах було визначено твори найбільш авторитетних авторів, які є ориєнтиром для визнання ортодоксального вчення. Тим більше, основою Передання є догмати і канони, прийняті на Вселенських соборах. У разі виникнення дискусій із богословських питань ортодоксальний погляд на проблематику шукається у «згоді отців» (*consensus patrum*): те на чому сходилися більшість давніх авторитетів у питаннях віровчення і моралі, вважається істиною. Комунікативне розуміння істини як раз і робить можливим те, що суперечить формальній логіці: невизнання сьогодні церкві юрисдикції із православним віровченням і культом (наприклад, УПЦ КП), завтра можуть бути повністю легітимізовані вселенським православ'ям згідно із принципом «акривії». Але разом із тим, у цій же комунікативній природі істини знаходиться і джерело труднощів для УПЦ КП: ця юрисдикція не визнається світовим православ'ям і має сопричастя лише з такими ж невизнаними «розколами». У кінці 1990-х – на початку 2000-х патріарх Філарет навіть пропонував заснувати «паралельну родину православних церков». Однак, це значно перешкодило б перспективам визнання цих окремих юрисдикцій, і проект не було реалізовано.

Традиційне православне бачення того, якою має бути процес набуття автокефалії новою помісною церквою передбачає розрахунок на «інокомію». Нова церква утворюється шляхом відділення від вже наявної православної церкви у випадку, якщо певна нація чи держава здобувають незалежність. У новій церкві мають бути не менше, ніж три єпископи, достатня кількість священства і мирян, навчальних духовних закладів, певна територія відповідальності. «Автокефальною може бути лише та Церква, яка у своєму розвитку дійшла до самостійного буття, має внутрішні можливості існувати незалежно від іншої церковної влади. Для цього потрібна наявність щонайменше трьох єпископів, два з яких, у разі смерті одного з ієрархів, зможуть поставити його наступника. Автокефальною може бути лише та Церква, яка має достатню кількість пастирів і пастви для того, щоб її служіння звершувалося стабільно та без перебоїв. Ще одним фактором для проголошення автокефалії є політична незалежність народу, серед якого відповідна Православна Церква несе своє служіння. Під час прийняття рішення про автокефалію береться до уваги думка державної влади відповідної країни. Визначним фактором проголошення автокефалії є спільна воля єпископату, духовенства і мирян відповідної Церкви, виражена через постанову Помісного Собору. Після прийняття соборного рішення про автокефалію якоїсь Церкви воно проходить процес визнання з боку Матері-Церкви та інших Помісних Православних Церков» [2, с. 38].

Богослови УПЦ КП, виходячи із історичного досвіду здобуття автокефалії помісними православними церквами, наголошують на тому, що автокефальний статус здобувається. «Підкреслимо той факт, що, на основі канонічних правил та історичного досвіду Христової Церкви, автокефалія не надається, а визнається іншими Помісними Церквами. Право проголошення автокефалії, за наявності належних умов і підстав, однією з яких є відповідна державно-адміністративна незалежність, належить Собору Церкви, яка проголосить свою автокефалію, а право першою визнати цю автокефалію належить Церкві-Матері» [2, с. 38-39]. Звичайно, що певний час самопроголошена автокефалія може не визнаватися, але потім, згідно з «ікономією» відбувається її визнання. Наприклад, таким чином здобувалася автокефалія Болгарською церквою, Еладською Церквою. Таким чином намагалася діяти УАПЦ. Також церковна спільнота певної держави може просити про автокефалію той церковний центр, який вважає родоначальним для власної традиції, уникаючи самопроголошення автокефалії. Таким чином вчиняла Польська Православна Церква, отримавши у відповідь томос про автокефалію 1924 року. Так само УПЦ намагалася здобути автокефалію, просячи її 1991 року в Архієрейського собору РПЦ. Помісний собор УПЦ, на якому були усі її архієреї, представники священства, чернецтва і мирян, зазначав: «Релігійна обстановка, що складається на Україні в умовах проголошення незалежності української держави, вимагає від Української Православної Церкви нового статусу. Собор вважає, що таким статусом повинна бути повна самостійність і незалежність, тобто автокефалія» [11]. У «Визначенні Собору УПЦ з питання повної самостійності» було написано: «Звернутися до Святішого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія II і єпископату Російської Православної Церкви з проханням дарувати Українській Православній Церкві повну канонічну самостійність, тобто автокефалію, оскільки проголосити автокефалію може тільки вищий орган Помісної Церкви в особі собору єпископів» [Там само]. У 1992 році УПЦ КП апелювала до Константинопольської патріархії як давньої Матері-Церкви для Київської митрополії та як до вищої апеляційної інстанції у православ'ї. Поступово стало зрозумілим, що головним шляхом УПЦ КП має бути все-таки самоутвердження українського православ'я, а визнання від інших помісних православних церков може прийти і пізніше. УПЦ, навпаки, вибрала збереження співпричастя із вселенським православ'ям, пожертвувавши власними планами на початку 1990-х щодо повної самостійності. Стосовно УПЦ КП було задіяно принцип строгого дотримання канонів («акрівія»), згідно з яким Московська патріархія взагалі не

визнавала тайнств цієї юрисдикції. Виникла парадоксальна ситуація, коли церковна Москва визнавала хрещення протестантських християнських конфесій, про спрочастя з якими у будь-якій перспективі не може бути мови, але не визнавала хрещення православних «розкольників».

У українських умовах предметом богословських дискусій стало питання про те, чи може бути УПЦ визнана помісною церквою для України. Очевидно, що канони передбачають, що помісною церквою є лише автономна церква, повністю самостійна у своєму церковно-адміністративному бутті, що самостійно бере участь у співпричасті з іншими помісними церквами. З цієї точки зору, УПЦ не є помісною церквою. Наприклад, патріарх Філарет наголошує: «Ми знаємо, що помісна Церква – це та Церква, яка діє на відповідній території – на території тієї чи іншої держави, тієї чи іншої провінції, як це було за часів Римської та Візантійської імперій. Виникає ще одне питання: відповідає Українська Православна Церква Київського Патріархату цим вимогам чи ні? Відповідає! Українська Православна Церква Московського Патріархату належить до помісної Церкви, але якої? Російської, а не Української. Вона не має ніякого права говорити про помісність Української Церкви, і тому не треба вірити цій омані. Чи є в Україні помісна Православна Церква? Є! І це – Київський Патріархат!» [6]. Щоб визнавати УПЦ помісною церквою необхідно від букви і духу канонів перейти до ідей сучасної православної еkleзіології, які наголошують на самостійності кожної єпископії, а тим більше – кожної формально або реально автономної церкви. Однак, таке розширене розуміння помісності все одно не робить УПЦ помісною церквою для України, оскільки у реальному еkleзіальному бутті вона так і не стала церквою для українського народу, але є частиною Московської патріархії. Остання активно розвиває співпрацю саме із Росією, нехтуючи національними інтересами інших держав, на території яких є громади Московського патріархату. Тому підстав вважати УПЦ Помісною церквою для України немає і напевно чи вони з'являться.

Разом із тим, помісна церква має бути визнаною іншими православними церквами, оскільки сама суть православної церковності – у спілкуванні, «койнонії». Церковні громади, єпископії, помісні церкви, вселенська православна церква взагалі – всі вони по суті є спілкуванням. Проблема УПЦ КП полягає як раз у тому, що вони випали із церковного спілкування на рівні вселенського православ'я. Однак, керівництво УПЦ наголошує на збереженні спілкування («койнонії») на містичному рівні реальності. Наприклад, історико-канонічна Декларація УПЦ КП містить наступні твердження: «У реаліях українського церковного життя спостерігається бажання підмінити поняття містичної єдності Церкви адміністративною єдністю з Московським Патріархатом. Проголошується, що адміністративне підпорядкування Московському Патріархату є необхідною умовою належності до Вселенської Христової Церкви, що тільки через адміністративне підпорядкування Московському Патріарху відбувається єднання Української Православної Церкви з іншими Помісними Православними Церквами. У зв'язку з цим ми відкидаємо будь-які спроби видати адміністративну єдність з певним визнаним церковним центром, як головну умову визнання належності до єдиної Христової Церкви. Приналежність Київського Патріархату до Єдиної Святої Соборної і Апостольської Церкви визначається правильним і православним сповіданням істини, переданої Господом Ісусом Христом через Апостолів всім, хто вірує у Нього, а не в адміністративну єдність з Московським або іншим Патріархатом. Всі, хто належать до Київського Патріархату, належать до істинної Христової Церкви – насамперед у силу того, що Київський Патріархат визнає та сповідує словом і діяннями ту саму православну християнську віру і ті самі істинні догмати, що і вся Повнота Єдиної Святої Соборної і Апостольської Церкви» [9]. Очевидно, що саме по собі визнання православного віросповідання не гарантує належності до православної Церкви, оскільки і сама УПЦ КП не раз відлучала власних кліриків, не дивлячись на наявність у них православного світогляду. Ортодоксальність віри не може замінити євха-

ристійного співпричастя, яке є необхідною умовою належності до православної церкви. Однак, як ми вже зазначали вище, православність певної юрисдикції може бути визнана «заднім числом», як раз через встановлення співпричастя або із Церквою-Матір'ю (Православна Церква в Америці у 1970-му році) або із Константинопольським патріархатом (УПЦ у США у 1995 році), або навіть із всіма помісними православними Церквами (Болгарська Церква у 1945 році).

У ході дослідження інваріантів богословських засад міжюрисдикційних суперечностей в українському православ'ї, виявлено, що різна інтерпретація канонів виникає у зв'язку із різними богословськими концепціями «помісності», різним баченням виправданих шляхів до автокефалії, різним розумінням «спілкування» між православними церквами (євхаристійне, містичне, адміністративне). Еволюція української богословської думки за останні тридцять років полягає у широкому залученні тих інтерпретацій канонів та еклезиологічних концепцій, що були розвинуті у світовому православ'ї у ХХ столітті за межами Московського патріархату. Це створило дискусійне поле для пошуку різних моделей виходу українського православ'я із сучасної кризи. Ці моделі повинні стати предметом подальших наукових досліджень.

Література

1. Афанасьев Н. Церковь Духа Святого / Н. Афанасьев, прот. – Рига : Балто-славянское общество культурного развития и сотрудничества, 1994. – 328 с.
2. Башинский С. В. Православная Церковь в Украине: шлях до автокефалії : дис. ... канд. богословських наук : 09.00.11 / С. В. Башинский ; КПБА. – К., 2015. – 270 с.
3. Бутинский В. Я. Юрисдикционный статус украинского православ'я і перспективи канонічного оформлення помісної церкви: релігієзнавчі та еклезиологічні рефлексії (1991 – 2013 рр.) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / В. Я. Бутинский ; Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2014. – 203 с.
4. Верстюк І. Еклезиологія митрополита Йоанна (Зизиуласа) / І. Верстюк // Християнська культура. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://christian-culture.in.ua/content/view/109/42/>.
5. Про Помісну Церкву – Київський патріархат : Декларация Архієрейського собору УПЦ КП від 21 жовтня 2010 року // РІСУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/uoskr_doc/38557/
6. Доповідь Святейшого Патріарха Філарета на Всеукраїнському церковно-громадському форумі «За єдину Помісну Українську Православну Церкву» (13 грудня 2006 р.) // Парафія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://parafia.org.ua/biblioteka/hrystyuanstvo-virovchennya-ta-tradytsiji/pratsi-svyatijshoho-patriarha-kyjivskoho-i-vsijejrusy-ukrajiny-filareta/tom-7-propovidy-promovy-poslannya-dopovidi-intervyu/dopovidi/#2>
7. Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату до українських православних архієпископів, які перебувають під владою Московського Патріарха, щодо канонічного становища Православної Церкви в Україні // РІСУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/uoskr_doc/57149/.
8. Иоанн Зизиулас. Бытие как общение: Очерки о личности и Церкви / Иоанн Зизиулас, митр. ; предисл. Иоанна Мейендорфа ; пер. с англ. Д. М. Гзгзяна. – М. : Свято-Филаретовский православно-христианский институт, 2006. – 280 с.
9. Историко-канонічна Декларация Архієрейського Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату // Парафія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://parafiya.io.ua/s87988/istoriko-kanonichna-deklaraciya-arhieyevskogo-soboru-u-r-s-kyevskogo-patriarhatu>
10. Кузьменко Д. Еклезиологія й автокефалія. Гострі кути / Д. Кузьменко. // Релігія в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/5143-eklezioziologiya-j-avtokefaliyagostri-kuti.html>.
11. Собор Української Православної Церкви 1-3 ноября 1991г. // Библиотека Якова Кротова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://krotov.info/acts/20/1990/19911103.htm>.
12. Черноморець Ю. Проблема разделения украинского православия сегодня и будущее христианства / Ю. Черноморець // РІСУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ru/index/expert_thought/analytic/32038/
13. Черноморець Ю. Канонічна автокефалія – це спосіб не відділення, а існування Церкви у традиційно православній країні, якою є Україна / Ю. Черноморець // РІСУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/43824/

Анотація

Заремба Е. М. Богословські засади міжправославних протиріч в Україні: релігієзнавчий аналіз. – Стаття.

З'ясовано богословсько-канонічні підстави необхідності отримання автокефального статусу Українським Православ'ям. Проведено розвідку ключових першопричин та канонічної правомірності створення УПЦ КП, основою яких є 34 Апостольське правило. На підставі дослідження основних етапів становлення українських церковних юрисдикцій за умов трансформаційних змін пострадянського суспільства констатується, що основною причиною неможливості об'єднання українських Церков є штучно створювані православними ієрархами конфліктні ситуації в українському православному середовищі. Вказано на існування основних еклезиологічних суперечностей, що мають місце в українському православ'ї, а саме: у питаннях апостольської спадковості, церковної канонічності, адміністративного об'єднання помісних Церков та хрещення.

Ключові слова: УПЦ КП, УПЦ МП, автокефалія, еклезиологія, автокефальна Церква, автономна Церква, помісна Церква.

Аннотация

Заремба Е. М. Богословские основы межправославных противоречий в Украине: религиоведческий анализ. – Статья.

Выяснены богословско-канонические основания необходимости получения автокефального статуса Украинским Православием. Проведен анализ ключевых первопричин и канонической правомерности создания УПЦ КП, основой которых есть 34 Апостольское правило. На основании исследования основных этапов становления украинских церковных юрисдикций в условиях трансформационных изменений постсоветского общества констатируется, что главной причиной невозможности объединения украинских Церквей есть искусственно создаваемые православными иерархами конфликтные ситуации в украинской православной среде. Указано на существование основных еклезиологических противоречий, имеющих место в украинском православии, а именно: в вопросах апостольской преемственности, церковной каноничности, административного объединения поместных Церквей и крещения.

Ключевые слова: УПЦ КП, УПЦ МП, автокефалія, еклезиологія, автокефальная Церковь, автономная Церковь, поместная Церковь.

Summary

Zaremba E. M. Theological foundations of inter-Orthodox contradictions in Ukraine: religious studies analysis. – Article.

The theological and canonical bases for the need for autocephalous status of Ukrainian Orthodoxy are analyzed. The reconnaissance of key root causes and the canonical legality of the creation of the UOC-KP is conducted the main of which is Apostolic Rule 34. It is stated on basis of the research of the main stages of Ukrainian Church jurisdictions formation during transformational changes in post-Soviet society that the main reason for the inability of unification of Ukrainian churches are Orthodox hierarchs who artificially created conflicts in the Ukrainian Orthodox Christian environment. The existence of fundamental ecclesiological conflicts taking place in the Ukrainian Orthodox Church is specified, namely issues: the apostolic succession, church canonical character, administrative association of local churches and baptism.

Key words: UOC-KP, UOC-MP, autocephaly, ecclesiology, autocephalous Church, autonomous Church, local church.